

GUILLEM FERNÀNDEZ I GONZÀLEZ

**EL PROCÉS CONSTRUCTIU DE L'ESGLÉSIA
PARROQUIAL DE SANT GENÍS
DE TORROELLA DE MONTGRÍ**

ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ
Sant Feliu de Guíxols, 2009
Volum 28 - ISSN 1130-8524

RESUM: La parroquial de Sant Genís de Torroella de Montgrí és un dels edificis més notables del Baix Empordà i per les seves característiques constructives s'endinsa dins del què s'ha qualificat com a arquitectura gòtica meridional. Fins avui la visita pastoral de 1305 del bisbe Bernat de Vilamari ha servit per fixar la data d'inici de construcció pels volts de 1306. No obstant això, hi ha indicis per creure que la nova església fou començada als anys centrals del segle XIV. Això implica una revisió de les cronologies, per una banda, i la teorització d'un nou procés constructiu, per l'altra.

PARAULES CLAU: església parroquial de Sant Genís, arquitectura gòtica meridional, capelles, claus de volta, família Llabià

La vila de Torroella de Montgrí es troba a la plana baix-empordanesa coneguda com a Baix Ter, als peus i a migdia de la muntanya de Santa Caterina, situada al cor del massís del Montgrí, a la riba nord del riu Ter. Tot i que el seu terme vessa cap a la faixa litoral, Torroella es troba retirada del mar i per tant del seu barri costaner, l'Estartit.

Tocant al Palau del Mirador, dintre de l'antic recinte emmurallat de la cellera, s'aixeca l'església parroquial de Sant Genís que, distingida per l'amplada de la seva nau, respon a un llenguatge "gòtic" auster. Tal vegada, per les seves característiques arquitectòniques, s'endinsa de ple dins dels paràmetres del què s'ha anomenat arquitectura gòtica meridional.

En efecte, la "catedral" torroellenca esdevé, pel que fa les seves dimensions i qualitats constructives, un dels edificis del segle XIV més remarcables de la diòcesi gironina així com de la resta de territori català. Aquest fet no és estrany, ja que vers l'any 1272 Torroella va ser declarada vila reial¹. Malgrat això, l'estructura general de la fàbrica gòtica no fou closa fins el segle XVII².

¹ AUDIVERT MARCEL·LÍ. *Torroella de Montgrí, una vila singular*. Barcelona: 1983, p.143.

² Vert i Planes explica el perquè d'aquest endarreriment: «El poble de Torroella va haver de rescatar la vila, de l'empenyorament que havia fet el rei al comte d'Empúries. Com a conseqüència de les lluites amb aquest comte, la vila quedar arruïnada, va haver d'endeutar-se i repoblar-se amb la vinguda de jueus. Vingueren l'aixecament de les remences, la guerra civil, la pesta, la fam, les guerres de França, les ocupacions castellanques a la vila, les lleves del personal obrer, la dispersió dels picapedrers i dels escultors forasters[...]»; VERT i PLANES J., *El temple parroquial de Sant Genís*. Girona, Monografies montgrinenques: 1983, p.32.

No es tracta aquí d'objectivar els trets definitoris de l'arquitectura gòtica catalana, o de les particularitats de l'esmentada arquitectura gòtica meridional, però si més no cal entendre l'especificitat arquitectònica de l'església de Sant Genís de Torroella de Montgrí, i donada l'escassetat bibliogràfica entorn aquest temple gòtic s'han tingut en compte un bon nombre de fons documentals, com les visites pastorals, les partides baptismals, els llibres d'òbits, les col·lacions de beneficis, les lletres episcopals, etc., així com altres documents inèdits que poden ajudar a esclarir la seva història constructiva³.

No obstant això, també caldria estudiar exhaustivament les deixes testamentàries, els llibres de comptes de les confraries i congregacions, els registres de matrimonis i de confirmacions, els registres notarials, els llibres de culte, etc., per tal de tenir una visió acurada de les fases edificatòries de la citada església. Per tant, no estem en condicions de donar resultats definitius sobre el seu procés constructiu, però sí que podem oferir un punt de partida per iniciar un estudi complet sobre un dels temples més notables de l'Empordà. Tanmateix, s'avançaran alguns aspectes referents a l'inici del seu procés edificador.

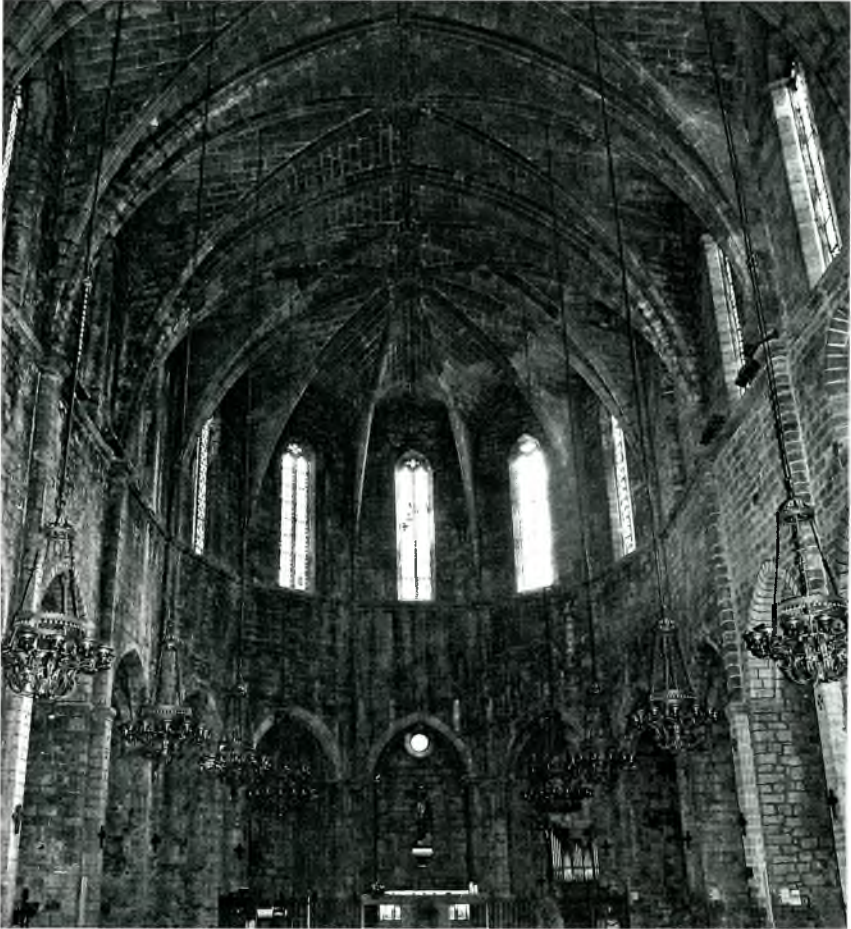
Aquest estudi consta de dues parts: la primera descriu l'edifici, mentre que la segona intenta aclarir les cronologies de Sant Genís amb una incursió en les diferents teories plausibles dels inicis de la seva edificació.

1. DESCRIPCIÓ COMPARATIVA DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE TORROELLA DE MONTGRÍ

L'església parroquial torroellenca està integrada per una única nau de cinc trams amb coberta sexpartida -per la incorporació d'un nervi transversal que enllaça les diferents claus de volta⁴. Les nervadures de les voltes de creueria s'assenten sobre sengles pilas-

³ L'església de Sant Genís, tot i ésser equiparable amb altres temples d'una sola nau més divulgats, ha passat desapercebuda pels estudiosos i ignorada per la historiografia moderna, i no disposa d'una monografia fins la dècada dels anys vuitanta del passat segle, malgrat que Badia i Homs, amb *L'arquitectura medieval de l'Empordà* (1977) ja va fer una primera aproximació al seu procés constructiu. La bibliografia d'ençà el 1983 és un conglomerat de les dades facilitades per Vert i Planes.

⁴ A propòsit de la incursió del nervi transversal, Pere Freixas la relaciona amb la canònica de Sant Feliu de Girona, per bé que el cobriment d'aquesta es va fer al llarg dels segles XIV i XV; vegeu FREIXAS CAMPS P., *L'arquitectura dels ordes mendicants. Fundacions dels segles XIII i XIV*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. 1. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002a; p.162.

Visió general de l'absis de l'església de Sant Genís.

tres de secció quadrada que es corresponen exteriorment amb els contraforts (aquests sobresurten dels panys de mur i s'eleven fins a l'arrencada de l'ogiva). Els contraforts són llisos i dividits en tres nivells esglaonats, per acabar després en un pla inclinat i lleugerament corbat, on s'obre un caneló amb gàrgola al final.

L'absis és un polígon de set costats i en ell culminen sis arcs ogivals que, lligats en una clau, formen una volta d'aresta, les arestes de la qual descansen sobre la línia d'imposta, i damunt d'aquesta reposa el cos de llum de la capçalera (entre les nervadures de la volta s'hi afegí una traseria secundària per tal de repartir les forces

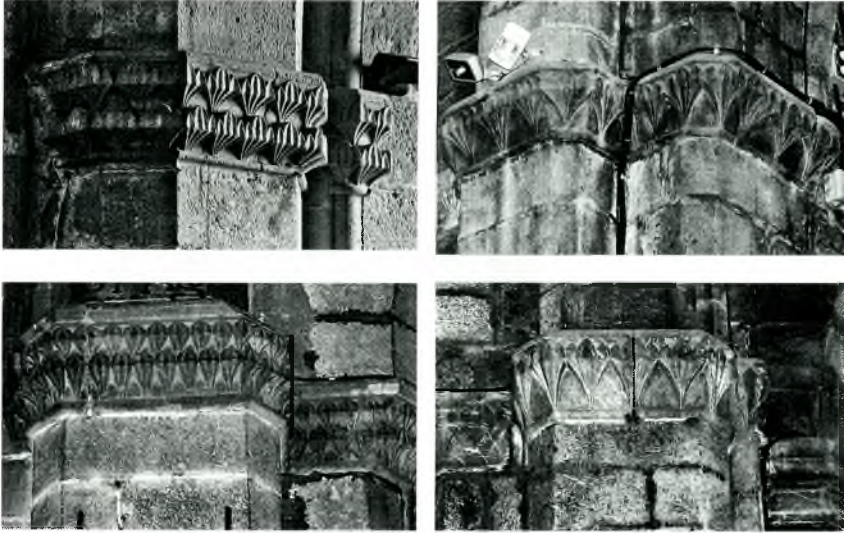

Pilar en forma de palmera situat al damunt del medalló del presbiteri.

de la coberta respecte el primer arc toral). Sorpren, per la seva part, la solució emprada en la sobrecoberta de l'absis: els cairats, que sustenten la tancada de dos vessants, es recolzen sobre arcs rampants, els quals vessen sobre un pilar situat damunt del medalló del presbiteri -un pòdium de dos nivells formant deambulatori-. La sagristia, mitgera amb la capçalera, és de planta semiquadrada.

Entre els contraforts s'allotgen les capelles. El pas de la nau a aquestes ve donat per arcs apuntats sense motllurar, decorats amb un senzill bisell. Les capelles es cobreixen amb volta de creueria, els nervis de la qual reposen damunt de mènsules i es tanquen dins d'un medalló amb imatges esculpides. A mitja alçada s'obren finestral de traceria amb trifolis i quadrifolis i amb l'extradós de l'arc lleugerament apuntat (finestres del primer, segon, tercer, quart tram) o bé perfectament ogival (finestres de la capçalera i contigües a aquesta).

Al comparar les capelles de l'absis amb aquelles que s'obren als laterals s'observa una diferència d'alçada en llurs arcades. A més, disten en quant a decoració escultòrica: mentre les arcades dels arcs de l'absis i cinquè tram exhibeixen un simple motlluratge, les dels laterals mostren un senzill ornament vegetal amb flor de lliri,

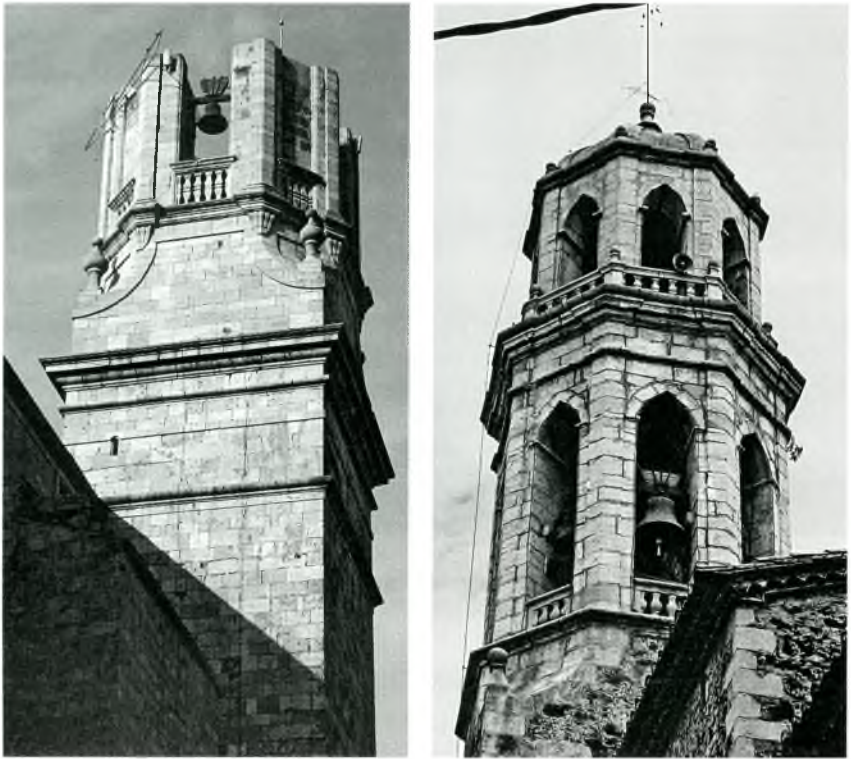
Comparativa entre el sistema de decoració de les capelles presbiterals de Castelló d'Empúries (superior esquerra) i l'església de Torroella de Montgrí (superior dreta i inferiors).

fortament geometritzada. Aquesta decoració es observable, indistintament, en la capella de Santa Àgata de Barcelona, en les capelles absidals de les catedrals de Barcelona i Girona així com en les capelles centrals de la capçalera de Castelló d'Empúries⁵. El florejat decoratiu d'aquesta forma es dona ja en època del rei Jaume II (1291-1327) i perdura fins cap a mitjans segle XIV.

El paral·lel d'aquest tipus d'ornament, sobretot pel que fa a les capelles del mur de migdia (capelles dels sants Miquel i Bartomeu), és clar: a Castelló d'Empúries es treballava des de 1261, per bé que les obres de la capçalera s'allargaren fins el primer terç del segle XIV sota la direcció Pere de Torroella de Fluvià⁶.

5 Pel que fa a les tres capelles centrals de l'absis de Santa Maria de Castelló d'Empúries i la relació d'aquestes amb les capelles presbiterals de les Seus de Barcelona i Girona, vegeu: FUMANAL i PAGÈS M., *La capçalera de l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries. Estudi historicoartístic*. Coordinació: ÀTICS S.L. Direcció: Culturània S.C., 2005 (inèdit), pp.15-18.

6 L'església de Sant Genís, d'igual manera que Santa Maria de Castelló, combina aquest tipus ornamental de dues maneres diferents: la primera, visible en les capelles del costat de l'evangeli (Santa Maria, Sant Pere) mostra un capitell ras amb flor de lliri esculturat, mentre que la segona, en les capelles del mur de l'epístola (Sant Miquel i Sant Bartomeu), mostra aquest adorn en dos registres superposats.

Campanars de les esglésies parroquials de Sant Genis de Torroella de Montgri i de Sant Esteve de Vilobí d'Onyar.

La capella de la Pietat, coneguda popularment com a capella Fonda, situada al segon tram del costat de l'evangeli, és de planta de creu, essent el cos principal quadrat amb cúpula semiesfèrica, mentre que l'absis, de secció quadrada, es cobreix amb volta de llunetes. La mateixa distribució de la capçalera -volta i llunetes- s'observa en els braços laterals. El cor, situat al peus de l'església, descansa sobre una simple arcada amb balustrada de pedra.

La façana occidental, aixecada sobre un gran sòcol, és de pedra ben tallada, amb carreus d'estereotomia perfecta. En ella s'obre, per una banda, una rosassa i dues finestres balconeres amb fornícula al centre, i per l'altra, a nivell de basament, la porta d'accés, de factura barroca. Aquesta consisteix en dos cossos superposats, sustentat el de dalt per dos columnes estilitzades amb capitell. Aquest

conjunt es troba coronat per una fornícula decorada. La porta de migdia resta també coronada per un frontó curvilini vuitcentista.

A banda i banda de la façana principal hi ha els campanars. El campanar petit és un templet de secció hexagonal, amb finestres en cadascuna de les cares i cobert per una teulada a quatre vessants, mentre que l'altre, vuitavat, presenta al seu cim una balustrada a cada llenç de mur. El campanar inacabat de Sant Genís, com el de Vilobí d'Onyar -construït durant els segles XVIII i XIX-, és equiparable amb les torres-campanars de les esglésies parroquials de Sant Esteve de Bordils, de basament quadrat i pis octogonal amb arcades apuntades i barana calada, i de Sant Cebrià de Celrà, si bé aquest és de dimensions més modestes.

Per les seves característiques arquitectòniques cal situar-la entre les esglésies catalanes que han esdevingut paradigmes constructius de nau de saló: Santa Maria del Pi i Sant Just de Barcelona, Santa Maria de Santa Coloma de Queralt, Santa Maria de Montblanc, Santa Maria dels Turers de Banyoles, Santa Maria de Vilafranca del Penedès, Sant Lluç d'Ulldecona, etc⁷. Aquestes, de la mateixa manera que Sant Genís, segueixen de ben a prop les fórmules constructives del gòtic meridional.

De totes elles, la historiografia ha vist Santa Maria del Pi com la primera de les grans esglésies parroquials gòtiques en assumir el model dels grans convents mendicants de Santa Caterina i Sant Francesc de Barcelona. La fàbrica gòtica de Santa Maria del Pi, iniciada cap al 1320-1322 sota els auspicis del bisbe de Barcelona Ponç de Gualba, començà a edificar-se per la capçalera en direcció els peus⁸.

En aquest sentit, la bibliografia tradicional ha relacionat la traça de la parròquia barcelonina amb el mestre mallorquí Jaume Fabre, qui cap al 1317 treballava a la catedral de Barcelona. I si bé la documentació no és gens explícita, les similituds del Pi amb el desaparegut temple conventual de Sant Domènec de Palma, que Fabre dirigia entre els anys 1313-1314, podria suscitar la seva participació. Amb tot, la represa de les obres de 1348 devien centrar-se en

7 Per a més informació sobre les esglésies de nau única del gòtic català, consulteu CLOTET LL.; TUSQUETS O., *Arquitectura gòtica catalana*. Barcelona, Edicions Lumen: 1986, pp.12-136; CIRICI, A., *L'arquitectura gòtica catalana*. Barcelona, Edicions 62: 1974, pp.95-101.

8 DURAN i SANPERE A., *Barcelona i la seva història*. Vol. I. Barcelona, Edicions Curial: 1972, p.479.

la finalització de la capçalera. La rectoria, així com el campanar, aquest sota la direcció del mestre Bartomeu Mas, no s'executà fins al s. XV⁹. L'església de Sant Just, que el 1342 inicia les obres de substitució del temple romànic, es valora com una reducció de Santa Maria del Pi, el model de la qual sembla seguir¹⁰.

Santa Maria de Montblanc, juntament amb l'església de Santa Maria de Santa Coloma de Queralt -iniciada cap al 1330 sota la direcció del mestre Guerau Comí-, és un bon exponent d'església parroquial gòtica de nau de saló. Aquesta fou iniciada a principis del s. XIV per la capçalera i es va cobrir sota la direcció de Reinard Fonoll, documentat entre els anys 1352 i 1359¹¹.

Santa Maria dels Turers de Banyoles és una de les esglésies gòtiques més antigues: iniciada cap al 1269 restà bastida l'any 1333, amb la intervenció del mestre Pere de Torroella de Fluvià, qui per aquells anys dirigia les obres de la capçalera de Castelló d'Empúries¹². Altres exemples primerencs són Santa Maria de Vilafranca del Penedès (1285-1484) i la parròquia d'Ulldecona, començada a partir de 1373, quan el comanador hospitaler Berenguer de Montpaó posà la primera pedra del nou temple¹³.

2.- EVOLUCIÓ CRONOLÒGICA I PROPOSTA D'UN NOU PROCÉS CONSTRUCTIU

Amb tot, i en el cas de Torroella, foren el creixement socioeconòmic de la vila i l'acció del bisbe Arnau de Mont-rodon (1335-1348) i les famílies nobles els que donaren pas a la construcció del nou

9 Sobre Santa Maria del Pi, vegeu VERGÉS T., *Santa Maria del Pi i la seva història*. Barcelona, Editorial la Formiga d'Or: 1992; BERNAUS i VIDAL M., *Santa Maria del Pi*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002; pp.96-101.

10 Referent a les parròquies barcelonines consulteu: GRODECKI L., *Arquitectura gòtica*. Madrid, Edicions Aguilar: 1977; pp.- 352-410; BRACONS i CLAPÉS J., *L'arquitectura religiosa i medieval, a l'Art de Catalunya*. Barcelona, Edicions Isard: 1999, pp.212-219.

11 FUGUET i SANS J., *Santa Maria de Montblanc*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002b; pp.122-124.

12 COROMINAS PLANELLAS J.M., *La comarca de Bañolas*. Fasc. II, dins de *Cataluña monumental de la provincia de Gerona*. Girona, Diputació de Girona: 1970, pp.95-101; CONSTANS i SERRAT L., *Diplomatari de Banyoles*. Banyoles, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles: 1985, pp.21-23. PALMADA G.; DESEL C.; FIGUERES LI. i OLIVA E., *El patrimoni del Pla de l'Estany. Inventari històric i arquitectònic de la comarca*. Banyoles, Edicions Consell Comarcal de Banyoles: 2005, pp.148-150.

13 FUGUET i SANS J., *Les esglésies de la Diòcesi de Tortosa*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002c; p.166.

temple de Sant Genís¹⁴. Tanmateix, hom no ha dubtat de situar els inicis de la nova església entre els anys 1305 i 1306, atenent la visita del bisbe gironí Bernat de Vilamarí (1292-1312). Si bé en aquest document pastoral no s'esmenta la fonamentació de dita parròquia, si s'adverteix del mal estat de la teulada de la primera església¹⁵: «[...] *sub fide et legalitate sua interrogatione dixerunt quod ecclesia indiget refectione [q...] ad tectum*»¹⁶.

Nogensmenys, les visites episcopals fins a mitjans del segle XIV no citen ni donen coneixença de cap nou procés constructiu. En canvi, s'ha localitzat un document de 1346 on es menciona per primera vegada la fàbrica gòtica, a propòsit de la inversió de les deixes: «*Arnaldus etcetera. Dilectis in Christo Berengario Olibe, sacriste et operariis ecclesie Sancti Genesie de Turricella de Montegrino, nostre diocesis tam presentibus quam futuris, salutem in Domino. Cum divina favente clemencia populus ville et parrochie eiusdem ecclesie[...] quod in ipsa ecclesia ad divinum audiendum officium recipi non poterit vel admiteri propter quod de novo in laudem Dei et honorem ipsius martiris incepta fuit fabricari operibus plurimum sumptuosus et ad ipsam fabricandam perficienda fabrice eiusdem[...] ut intellexerimus nos sub[ ]tam facilitates. Idcirco ad instanciam et supplicationem pro parte proborum hominum ipsius ville nobis factam cupientes opus eiusdem ecclesie ad finem periuoduci obtatum nobis ut omnes pecunie quantitates et alia quaecumque bona que pro iniuriis oblatis, elemosimis nos [e]rogandis et aliis piis legatis amore Dei seu*

14 Arnau de Mont-rodon va destacar en la mitra gironina per la seva política constructiva així com pel seu fervor artístic. També cal assenyalar el paper determinant que va tenir el 1312 en el procés d'edificació de la capçalera gòtica de la seu gironina, quan aquest encara era ardiaca; consulteu FREIXAS CAMPS P., *La Catedral de Girona*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. I. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002b; pp.302-306.

15 Durant les obres del projecte de climatització, promogut per les Juventuts Musicals de Torroella de Montgrí, s'hi trobaren, per una banda, restes òssies i tombes d'una mateixa tipologia mortuòria, i per l'altra, dos panys de mur que podrien pertànyer a una construcció anterior a la fàbrica gòtica. Aquesta ocupava cinc trams de l'actual, sense incloure-hi el cor, i venia integrada per una nau única amb capcer probablement circular i amb capelles obertes entre els contraforts del mur de migdia. Per a més informació consulteu, ROVIRAS A.; MARGALL J., "Seguiment arqueològic a l'església de Sant Genís (Torroella de Montgrí, Baix Empordà)", a *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Olot: Maig del 2002, pp.287-289.

16 Arxiu Diocesà de Girona -d'ara endavant ADG-. Vis. Past. (1303-1305), f. 8r v i 9r. Girona, febrer 20, 1305 (citada per VERT i PLANES J., (1983): p.91). El dia 20 de març de 1305, el bisbe de Girona, Bernat de Vilamarí, trobant-se a Torroella de Montgrí en visita pastoral, cridà a declarar a Esteve Bofill, Tarascó Junior, Berenguer Narbonès, Fèlix Burgès i Castelló Mias perquè manifestessin llurs opinions sobre els menesters de la parròquia.

*aliter quoquomodo per quaecumque defunctos in villa et parrochia de Turricella[...]*¹⁷. El text permet de retardar l'inici de l'església d'estil gòtic cap a les dècades centrals del segle XIV, essent aquesta centúria quan l'obra parroquial disposava de les quantitats segures i de bones rendes per emprendre l'actual construcció. Aquestes s'obtingueren mitjançant un privilegi episcopal per ara desconegut, pel qual es permeté invertir per la fàbrica nova (segons indica el fragment documental suara citat) la majoria de quantitats recaptades, ja fossin almoines, deixes i llegats testamentaris, etc.

A més, durant aquestes mateixes dècades l'economia torroellenca es consolida i es diversifica gràcies a l'empenta de la ramaderia, del comerç marítim i alhora s'enforteix la universitat, la qual cosa implica un òrgan municipal més competent en la gestió de l'economia local, etc. (documentalment no s'ha trobat cap vincle entre la fiscalitat municipal i l'obra parroquial)¹⁸.

Relacionats amb la cort reial en temps de Pere III i estretament vinculats amb Sant Genís de Torroella, trobem la família dels Llabià¹⁹. Aquests, probablement oriünds de la població empordanesa homònima, eren descendents directes d'Arnau de Llabià, cavaller de Terranova (illa de Sicília)²⁰. Fills d'aquest eren Bernat i Llop de Llabià; Bernat fou el primer procurador reial d'aquesta família a Torroella, a més d'ésser batlle general del regne de València, de Girona i també de la vila empordanesa²¹, i ecònom de les obres del Castell del Montgrí, mentre que el segon era capità del Castell de la Bisbal²². Pere de Llabià, primogènit de Bernat, va heretar el càrrec de

17 ADG, Lletres, U-11, f. 150v i 151r. 1346, febrer 5, Girona.

18 Segurament la carestia dels anys 1333 i 1334 i la pesta de 1348 sacsejaren la vila torroellenca, si bé aquest darrer any tenia 178 focs (la seva població veïna, Ullà, en sumava 43); consulteu Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Reial Cancelleria. Registre núm. 1548, f. 116v., o bé BOFARULL i MASCARÓ P., *Censo de Cataluña ordenado en tiempo del rey don Pedro el Ceremonioso[...]*; dins de la *Colección de Documentos Inéditos de la Corona de Aragón*. Vol. XII. Barcelona: 1876, pp.225-226. Totes aquestes qüestions estan desenvolupades en SOLDEVILA X., "Una vida empordanesa a l'Edat Mitjana. Torroella de Montgrí, segles XIII-XIV", dins de *Quaderns de la Selva*, núm. 15. Editat pel Centre d'Estudis Selvatans: 2003, pp.89-103.

19 Les primeres referències sobre aquesta família semblen també trobar-se a l'Arxiu Històric de Girona (AHG). Notarials, Torroella de Montgrí, v. 3 (1342, novembre 22-1344, gener 1). Sobre l'ascendència dels Llabià podeu consultar AUDIVERT MARCEL·LÍ., (1983): pp.155 i 156.

20 ADG, Notularum, G- 6, f. 202rv-203rv. Setembre 5, 1357, Girona.

21 *Id.*

22 Relacionat amb Llop de Llabià, consulteu ADG, Col·lacions de beneficis, D-163, f. 161r. 1367, octubre 1, Girona; D-172, f. 50v. 1394, novembre 28, Girona; D.-6, f. 215v-216rv. 1364, febrer 10, Girona; Lletres, U-73, f. 3v. 1385, gener 7, Girona.

regent de la cúria, així com la custòdia l'any 1327 del Castell²³. Per tant, trobem que la procuradoria reial de Torroella va ser dirigida al llarg d'un segle per algun membre dels Llabià i àdhuc Raimom, fill de Pere, documentat com a tal al lllindar del segle XV²⁴. «Degut a la llarga temporada que aquesta família va gaudir de la confiança dels set reis que entre Jaume I i Ferran d'Antequera se succeïren a Catalunya, hem de creure que la multitud de privilegis i distincions que rebé la vila es devien, en gran part a les gestions i influències dels membres de la nissaga dels Llabià»²⁵. No obstant això, els documents conservats no aclareixen aquest fet²⁶. Més segurs estem de la il·lació d'aquesta família amb la parroquial, ja que l'any 1382 es concedeix llicència a Pere de Llabià per a prendre-hi sepultura -com veurem més endavant-.

Troblem com a fundador de la capella vella de Sant Francesc la família Rufac. Francesc Rufac, doctor en drets, canonge de Barcelona i Tolosa i vicari general del bisbe de la ciutat comtal, va sufragar segurament la construcció d'aquesta, a més d'instituir-hi un benefici. L'any 1356 es va autoritzar desenterrar a Roses les restes de Caterina d'Ordis i les seves filles, i a Fonolleres les d'en Guillem Miquel i les dels seus fills, per tal de donar-los sepeli en la «*capellam quam venerabilis Franciscus Ruffachi canonicus Barchinonensis in parrochiali ecclesie de Torrucella de Montegrino dicte nostre diocesis hedificavit[...]*»²⁷.

Quatre anys més tard, Francesc Rufac dota amb 16 lliures anuals el benefici de Sant Francesc a l'església de Sant Genís, tot i que el sarcòfag de Berenguer Rufac, situat en un dels panys de mur del pas de la capella Fonda al costat de l'evangeli data de 1343²⁸.

Als paràgrafs anteriors s'ha exposat la connexió dels Llabià amb l'actual església de Torroella. El 1383 es té constància d'una cape-

23 ADG, Notularum, G-3, f. 32v-33rv. 1320, novembre 7, Girona; Lletres, U-1, f. 39rv. 1326, desembre 18, Girona.;U-3, f. 26rv. 1327, desembre 17, Girona; f. 76rv. 1328, febrer 10, Girona; f. 122v-123r. 1328, abril 30, Girona.

24 AHG. Notarials, Torroella de Montgrí, v. 3 (1342, novembre 22-1344, gener 1), f. 14rv-15r; 48rv-51rv.

25 AUDIVERT MARCEL·LÍ., (1983); pp.155 i 156.

26 Si bé els documents conservats no evidencien aquest fet, si adverteixen que Pere Cerimoniós fou el monarca qui va concedir més prerrogatives a Torroella; vegeu Arxiu Històric de Torroella de Montgrí (AHTM). Terme municipal, delimitació i privilegis, Llibre de Privilegis, núm. 1.1.1, f. 9rv-24rv (1345-1373).

27 ADG, Lletres, U-28, f. 88v. 1346, abril 7, Girona.

28 ADG, Definicions, D-47, f. 113rv-134r. 1360, gener 9, Girona. Consulteu també AHTM. Col·leccions de pergamins, núm. 15, 1351. Pel manteniment del benefici de Sant Francesc va cedir de franc les terres i possessions que tenia en dita vila.

lla dedicada a Sant Pere construïda i dotada pels pares de Pere de Llabià (la cronologia de la llicència per a prendre-hi sepultura, fa pensar que aquesta pertany a la capella del costat de l'evangeli del tercer tram de la nau)²⁹.

L'any 1400 es dona llicència a Bartomeu Sirvent, notari i secretari de la reina d'Aragó, per erigir capella i altar, amb sepultura familiar al paviment, al mur de l'epístola: «[...] *ipsa vestra devotio corpora seu cadavera progenitorum vestrorum intus ipsam vestram capellam in mausoleum planum iuxta gradum altaris predicti in pavimento* [...]»³⁰.

Per aquella època s'esmenten, novament, els altars de Sant Francesc i Sant Bartomeu, i a més a més s'informa de la necessitat de col·locar una finestra a la capella de Sant Miquel (l'any 1367 s'hi menciona un altar afi). Aquesta presenta la sepultura de Berenguer Tor que, essent canonge de Barcelona, morí entorn el 1343³¹.

En els segles XV i XVI són escasses les notícies sobre l'evolució de Sant Genís, però entre anys 1420 i 1440 predominen les notícies referents a deterioracions i reparacions de l'església antiga que no pas de la construcció de la fàbrica nova. Tanmateix, l'any 1470 es cita de nou, amb relació a l'emplaçament de l'orgue vell, la capella de Sant Francesc contigua a la de Sant Pere. Per aquest motiu, la capella vella d'aquest Sant, l'actual pas a la capella Fonda, presenta dos badius, essent el superior, fruit d'una renovació del 1681, la que donava cabuda a l'orgue, una capella amb balustrada³².

La visita del bisbe Guillem Ramon Boil (1508-1532) del 1508 demostra que ja s'havia començat a construir la capella Fonda -segurament en aquesta data es traslladà el culte de Sant Francesc

29 ADG, Lletres, U-72, f. 8v. 1382, febrer 5, Girona.

30 ADG, Lletres, U-89, f. 24rv. 1400, abril 5, Girona; Definicions, D-28, f. 99rv i ss. 1400, abril 5, Girona (Bartomeu Sirvent va fundar el benefici de Sant Bartomeu dotant-lo d'un censal de 830 sous de pensió). Sobre la possessòria del dit benefici, consulteu ADG, Lletres, U-89, f. 28v. 1400, maig 8, Girona; U-109, f. 14rv. 1409, març 18, Girona.

31 Davant de la capella de Sant Miquel hi ha dues laudes sepulcral amb els escuts llorejats de dita família, mentre que enclastat en el mur dret hi tenim el sarcòfag de Berenguer Tor: «*HIC IACET VENERABILIS BERNARDUS DE TAURO, CANONICUS SEDIS BARCHINONENSIS QUI IN ISTA ECCLESIA STABILITUS SECUNDUM PRESBITERARUM ALTARIS SANCTI MICHAELI RESQUIESCAT IN PACE AMEN*». En relació als altars dels Sants Francesc i Bartomeu i susdita capella, vegeu VERT i PLANES J., (1983): p.93.

32 El 1681, la Universitat i la junta d'obra es comprometien a condicionar el sostre de la capella superior per donar cabuda a la nova caixa de l'orgue. En aquell any, la capella vella de Sant Francesc ja s'havia convertit en pas de la capella Fonda, i l'accés a l'orgue es devia fer per la capella de Sant Benardi, vegeu VERT i PLANES J., (1983): p.94.

a la capella homònima del costat de l'epístola, situada al segon tram-. Tal vegada, al voltant del 1511, les obres d'aquesta semblen estar finalitzades³³.

Entre els anys 1511 i 1530-1532 s'aixecà el cor, ja que el vell es trobava emplaçat davant de l'altar major de l'església vella³⁴. En relació, Pella i Forgas comenta que l'atrevida obertura de l'arcada provocà, per dues vagades, l'ensorrament de la seva volta i fins que no es reforçaren els campanars, dotant-los de més pes per tal de contrarestar les càrregues que havien de suportar, no s'aixecà el definitiu cor³⁵.

El 1551 es va cremar el retaule de l'altar major de la primera església endarrerint, encara més, l'empresa gòtica: «*Invenit retrotabulum altaris majoris valde combustum et fuit combustum die martis post festum pasche proxime preterite. Et ignoratur quomodo fuit positus ignis*»³⁶. L'any 1607 es dugueren a terme les obres d'enderrocament de la capçalera de l'església vella en pro d'un absis poligonal de set costats: «*Dilluns primer dia de octubre de lo any mil siscents*

33 FUGUET i SANS J., *L'empremta dels ordes religiosomilitars*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. I. Barcelona, Enciclopèdia Catalana: 2002a; p.137.

34 Per la «[...] presentí fabrica chori dicte ecclesie necessario de proximo fiendo et operando dicta[...] et desite[...]» durant cinc anys continus i immediats la meitat dels fruits de les rendes i de les pies almoines de la vila; consulteu ADG, Lletres, U-186, f. 74rv. 1510, gener 4, Girona. L'any 1532 sembla ser la data de finalització del cor, puix que per aquell any el campanar es troba correcte: «*Item visitavit campanile dicte ecclesie in quo reperit duas campanas magnas et duas squillas. In mediocri forma bastimenta prefatarum campanorum et squillarum reperit tali disgragata [sic] quod prefatus Franciscus Tor monachus seu alii loro eius in maximo labore pulsant prefatas campanas et squillas precepit igitur Reverendissimus Episcopus quod predictos operarios prefata bastimenta ad festum pasche proxima venture reparari et videret coadeptari, sub eadem pena*», ADG, Vis. Past. v. 39, f. 324r. 1532, Girona (citat per VERT i PLANES J., (1983): p.95).

35 «Un arco de coro, sumamente rebajado, tiene la iglesia parroquial de Torroella [...] El día que terminaban la soberbia iglesia, quitaron andamios y puntales al arco del coro [...] abriéndose el arco, y gritos y juramentos se confundieron con el estruendo de las bóvedas que se hundieron, y tembló el edificio. En los siguientes días, la compañía de obreros trabajó sin descanso: nadie entendía si habla, ni del gran maestro las líneas con que cubria el suelo, reparaba, corregia la obra, se sostuvo después de quitarlos los apoyos; pero al cabo de poco tiempo vino al suelo como la vez primera [...] Sólo la tercera vez que se pusieron mano en acabar la obra se sostuvo para admiración del vulgo; mas cuando pensaron aplaudir la ciencia del arquitecto, divulgase una voz de que éste, antes de levantar cimbras y puntales, ni siquiera dando tiempo á cobrar sus honorarios, había desaparecido de la Villa [...]»; vegeu PELLA i FORGAS, J., *Historia del Ampurdán*. Barcelona, Tasso i Serra: 1883, p. 615.

36 ADG, Vist. Past. v. 49, f. 157rv. 1551, juliol 9, Girona. El 1608 es dona llicència per celebrar missa al nou altar major, ADG, Notularum, G-314, f. 111r. 1608, agost 21, Girona.

*y set fou derrocat lo altar mayor del cap del altar vell de la present yglesia de Sant Genís de la vila de Torroella de Montgrí[...]*³⁷.

Dos anys més tard, concretament el 3 de maig de 1609, es consagra l'església de Sant Genís: *«In nomine domini amen pateat cunctis euidenter et sit notum quod sub anno a nativitate domini millesimo sexcentesimo nono, die vero dominica festo inuentonis Sancte Crucis tertia mensis may intitulata Ilustrissimus et Reverendissimus Christo Pater et D. D. Francisco Arevalo de Çuaço dei et apostolica sedis gratia episcopus Gerundensis et regius consiliarius ad humilem supplicationem venerabilis sacriste comunitatis que presbyterorum ecclesie ac magnificorum consulum et singularum ville Turricelle de Montegrino diocesis Gerundensis ad hibitis ceremoniis et aliis in Pontificali Romano contentis assistentibus que sibi dicto domino episcopo admodum Reverendissimus dominis Hieronymo Puigvert, domino archidiacono Impuritanensis, Geraldo de Sanmarti, Baudelio Balla et Michaele Çacoromina, canonicis ecclesie Gerundensis consecravit ecclesiam et altare majus in honorem Sancti Genesis dicte ville Turricelle de Montegrino. Et reliquias iusdem Sancti Genesis ac Sanctorum martyrum Policarpi Prothi et Hyacinthi Emerentiane et Eugenie ac plorimorum martyrum in dicto altari inclusit et singulis Christi fidelibus hodie ad unum anum et in die aniversario consecrationis et dedicationis ipsam ecclesiam visitantibus quadraijunta dies de vera indulgentia in forma ecclesie consueta concessit. De quibus premissis dictus dominus episcopus mandavit confici et cuia interfitieri dari et tradi unum et plura publicum et publica instrumentum et instra a me huinsmodi notario. Que fuerut acta in dicta villa Turricelle de Montegrino anno die mense et loco quibus supra presentibus venerabili Hieronymo Castellar, presbytero, notario in episcopali scribania Gerundensi, subsituto his in locum mei notarii infrancti interessente et pro testibul admodum Reverendis Grabiele Olmera, priore beate Maria del Coll Vicensis diocesi, Francisco de Meya, priore Sancti Thome de Fluviano, Bart-*

37 Arxiu parroquial de Torroella de Montgrí (APTM), Llibre d'òbits. Defuncions, núm. 1 (1577-1638), f. 162r. Torroella de Montgrí. Octubre de 1607 (citat per VERT i PLANES J., (1983): p.96). El 1599 s'autoritzava treballar el diumenge per tal d'acabar les obres de la parroquial: *«Ab decret del Illustrissim y Reverendissim Senyor don Francisco Arevalo de Çuaço[...]* se concent llicencia a tots les homes de la vila y parrochia de Torroella de Montgrí del present bisbat de Girona que los dies de diumenges e festes manades Sancta Mare Iglesia aquels de esser festius y celebrar los officis divinal en la Iglesia parrochial de Sant Genís de dita vila pugan, sens incurrimient de pena [...] ni de peca, portar fusta, pedres, calç y altres qualsevol coses necessaries a la fabrica obra dita Iglesia exceptat empero la festa de Sant Genís, patro de dita Iglesia y totes les altres festes principals[...]»; ADG, Lletres, U-301, f. 127v. 1599, abril 23, Girona.

holomeo Oliva, presbitero in ecclesia Gerundensi beneficiato adher vocatis specialiter et assumptis et quam plurimis aliis in multitudine copiosa»³⁸. Aleshores, la coberta estava llesta, essent el sobrealçat possiblement de mitjans del s. XVII -ja que als volts del 1650 s'estan fent obres de reedificació-³⁹.

El temple de Sant Genís, tot i que ha conservat íntegrament la seva nau, ha sofert nombroses ampliacions i modificacions. Així, el 7 de setembre de 1730 es va fer una ampliació de la capella Fonda. La reconversió d'aquesta i l'obertura de la porta de migdia, entre els anys 1735 i 1739, comportà que la capella de Sant Francesc esdevingués definitivament un vestíbul de la capella siscentista⁴⁰.

Coincidint amb l'erecció de la façana principal s'hi construí la nova sagristia⁴¹. Tot i que la finestra exterior del costat de migdia duu gravat l'any 1776, aquesta fou aixecada al redós de 1759 per encomi del bisbe de Girona Manuel Antonio de Palmero (1756-1774): *«Item, atendiendo Santa Ilustrísima [Manuel Antoni de Palmero] a la necesidad de compostura y aseo que padece de ella en lo que corresponde al frente del altar mayor y sitio del choro y considerando asimismo, las estrechas y parquedad de la sacristía donde es preciso que en el estado presente sean maltratadas las ropas y demás alahajas. Por tanto, mando S. I. que la referida iglesia se afianze y asegure en todo lo que amenace ruina, haciendo la obra que fuese necesaria; y que la dicha sacristía se haga de nuevo, dándole toda aquella extensión y capacidad conveniente para que puedan estar otras ropas y demás muebles con deshago y buena disposición que se requiere[...] Que para referidas obras que van determinadas, se apliquen quinientas libras barcelonesas existentes y propias de la Capilla de Santa Catalina, y anualmente, por espacio de diez años, cien libras de los réditos de la misma Capilla, como consta de decreto que a este fin fue expedido»*⁴².

Arribat a aquest punt, cal preguntar-se: la parroquial es començà pels peus en direcció a la capçalera o bé s'inicià pels trams imme-

38 ADG, Notularum, G-106, f. 16r. 1609, maig 3, Girona. Consulteu també APTM, Llibre de Baptismes (Llibre B), núm.-2 (1587-1636), f. 147r.

39 Vegeu VERT i PLANES J., (1983); pp.103-104. Pel que fa els treballs de reedificació consulteu, ADG, Notularum, G-161, f.88v. 1650, octubre 12, Girona.

40 VERT i PLANES J., (1983); p.98.

41 Sembla ser que hi havia una altra l'any 1555, vegeu APTM, Llibre B, núm.-1 (1550-1584), f. 130r. Torroella de Montgrí, 1555.

42 APTM, Llibre B, núm.-6 (1754-1775), f. 72rv. Torroella de Montgrí. Maig 28, 1759.

diats de l'absis cap als peus? Si bé els documents no aclareixen aquest fet, l'observació exhaustiva de l'estereotomia dels

carreus apunten, per una banda, diferents fases constructives, i per l'altra, la construcció de la fàbrica gòtica per llurs murs laterals -quart tram de nau- fins el cos de llum.

En efecte, el nou temple es va començar poc abans de 1346 pel quart tram del costat de l'evangeli i seguí per la capçalera. De la capella de la Mare de Déu del Carme no disposem de documentació -només se sap que el 1558 s'instituí un benefici en honor al Santíssim-, tot i que la factura de la clau de volta podria suggerir-ne l'antiguitat⁴³. Pel que fa a la capella de Sant Pere, tenim coneixença que fou dotada i construïda abans de 1382 per la família Llabià.

De la capella de Sant Francesc emanen més documents que clarifiquen el procés constructiu de Sant Genís. L'any 1360 Francesc Rufac dota el benefici de Sant Francesc, si bé la primera notícia sobre l'altar homònim data de 1401 (de vers 1343 és el sarcòfag de Berenguer Rufac)⁴⁴. Més tard, el 1470, s'esmenta dita capella a propòsit de l'emplaçament de l'orgue vell, i l'any 1508 s'iniciaren les obres de la capella Fonda, per la qual cosa la capella contigua de Sant Benardí restava closa⁴⁵.

El mur de migdia, per la seva part, sembla que s'aixecà, si més no el quart i el tercer tram immediat a l'absis, dins d'aquesta mateixa cronologia. La capella de Sant Miquel s'esmentà el 1401 a raó d'una esclatxa per on s'hi filtrava l'aigua (de l'any 1343 data el sepulcre de Berenguer Tor enclastat en un dels seus murs). Un any abans, Bartomeu Sirvent va fundar el benefici de Sant Bartomeu a la capella que demanà construir.

És factible que l'activitat constructora del nou temple quedés aturada entre els anys 1380 i 1400 com a conseqüència de la

43 A raó d'aquest benefici en honor al Santíssim, hom pensa que el motiu del medalló podria fer referència a la Santíssima Trinitat. Per altra banda, no se sap amb certesa quan s'instituí el culte de la Mare de Déu del Carme: els documents que hi parlen són molt tardans; VERT i PLANES J., (1983): p.52.

44 Vegeu ADG, Definicions, D-6, f. 313rv. 1360, Girona; Notularum, G-47, f. 113rv-114r. 1366, gener 9, Girona.

45 De la última capella que s'obre al mur de l'evangeli no sovintegen gaires notícies. No obstant això, l'any 1544 Miquel Benardí i Granada, cavaller de Barcelona, va instituir el benefici dels Sants Baldiri i Benardí; ADG, Definicions, D-9, f. 191rv-193rv. 1544, Girona. Per altra banda, al front de la capella hi ha la sepultura de Baldiri Saper: «SI OBLITUS FUERO TUI, BAUDILI SAPER.OBLIVIONI DET. UR. DEXTERA MEA. 1576».

guerra i dels seus efectes⁴⁶. Per aquest motiu, la capella de Sant Bartomeu presenta una tipologia diferent de carreus en comparació amb les anteriors.

Les obres d'aquest sector de mur, pertanyents a la capelles de Sant Francesc i del Sant Crist Petit (antic baptisteri), van finalitzar entre els anys 1508-1511. Així, els llenys de mur de la capella de Sant Francesc restava dempeus abans del 1508, atenant que en aquest any, amb les obres de la capella Fonda, es traslladà probablement el culte de Sant Francesc a la capella homònima del costat de l'epístola⁴⁷. La capella del Crist Petit, de la mateixa manera que la de Sant Benardí, estava llesta abans del 1511 -data d'inici del cor-. Entre els anys 1532 i 1609 es va cobrir la nau en direcció a la capçalera.

En les visites episcopals són reiterades les queixes sobre la coberta de la parroquial. En aquest sentit, existeix la possibilitat que es cobrís, a mesura que s'anava aixecant els murs de tancaments de les capelles fins el cos de llum de la nau, per una teulada provisional, feta amb salt de garsa o bé d'encanyissat, que salvaria l'espai buit entre aquestes, però no pas de les filtracions i humitats.

El 1607 es va enderrocar la capçalera de l'església vella i dos anys més tard es procedí consagrar-la. Per tant, les capelles absidals són de principis del s. XVII (el 1625 van obrir-se dues finestres al darrera dels altars de Sant Miquel i de Sant Bartomeu)⁴⁸. Finalment, al llarg dels segles XVIII i XIX es va ampliar la capella Fonda i es construí la porta meridional (1735-1739), per una banda, i la façana occidental amb l'acabament de les dues torres (1672-1808), per l'altra.

De fet, només així s'explicaria la diferent factura de les claus de volta de la nau respecte aquelles que ostenten les capelles laterals, la desigual alçària de les capelles de la capçalera i les contigües a aquesta, i la incursió, en l'arrencament de l'arc de les capelles de la Mare Déu del Carme, Sant Pere, Sant Miquel i Sant Bartomeu, d'un motiu ornamental propi de les esglésies de patrocini reial del s. XIV.

46 Sobre els assetjaments comtals que va patir la vila de Torroella de Montgri entre els anys 1380 i 1400, consulteu MALLORQUÍ E.; SOLDEVILA X., *De la conquesta carolíngia fins a la fi de l'edat mitjana*, dins *Història del Baix Empordà*. Girona, Editat per la Diputació de Girona: 2006, pp.265-339.

47 Les contínues obres de remodelació de la capella vella de Sant Francesc explicaria perquè el motiu decoratiu de la seva arcada és diferent de les capelles de la Mare de Déu del Carme i dels Sants Pere, Miquel i Bartomeu, totes elles construïdes dins d'una mateixa fase edificatòria.

48 Les capelles de la capçalera i dels primers trams de la nau de l'església gòtica recullen les advocacions que ja hi havia a l'anterior parroquial; sobre les capelles de l'absis consulteu, VERT i PLANES J., (1983): pp.38-56.

3. CONCLUSIONS

L'empenta constructiva del trescents va deixar traçats la major part dels edificis gòtics del Baix Empordà, sobretot pel que fa a aquells de major ambició que arrossegaren al llarg dels segles, degut als fets turbulents que assetjaren la comarca, el projecte constructiu original. En aquest sentit, s'ha d'entendre la construcció, lenta i amb interrupcions sovintejades, de l'església parroquial de Sant Genís de Torroella de Montgrí.

L'any 1305 el bisbe Bernat de Vilamarí fa una estada de deu dies a Torroella amb la conclusió que els feligresos tenien l'església abandonada, puix que el teulat d'aquesta amenaçava ruïna. Aquest document episcopal ha servit per fixar erròniament la fonamentació de la nova parroquial cap al 1306. No obstant això, tot sembla apuntar que poc abans de 1346 s'hi edificà la nova empresa gòtica i no pas amb anterioritat. A més, fins a llavors no s'esmenta cap mena de reedificació. Tal vegada, les laudes sepulcral de les capelles de Sant Francesc (Berenguer Rufac) i de Sant Miquel (Bernat de Tor) poden datar-se vers 1343, la qual cosa pot ser indicativa dels inicis de la nova fonamentació.

Al aixecar-se la fàbrica gòtica es va respectar l'altar major, el presbiteri i la capçalera de l'antiga església. Si bé no disposem de documents sobre aquesta, les excavacions arqueològiques confirmen la preexistència d'un edifici anterior al temple baixmedieval.

Al llarg dels anys hi ha notícies dels canvis soferts a l'edifici, fins que el 1607 es decidí enderrocar l'antic absis per una capçalera poligonal amb capelles absidals i dos anys més tard es procedí a consagra-la. Això ens fa pensar que durant els segles XVI i XVII es va cobrir la nau: les voltes de complicada creueria evidencien unes formes molt evolucionades.

Pel que fa el procés constructiu, creiem que l'edificació va començar pel quart tram de nau, immediat a la capçalera, en direcció els peus. Les primeres notícies sobre la parroquial fan referència a les capelles de Sant Pere, Sant Francesc, Sant Miquel i Sant Bartomeu. A més, dites capelles, conjuntament amb la de la Mare de Déu del Carme, ostenten un motiu decoratiu floral típic de les esglésies d'auxili reial de mitjans del segle XIV. De tot plegat, podem descriure i indicar cinc fases constructives:

- Primera fase (~ 1343/1346-1400): Aixecament de les capelles de la Mare de Déu del Carme, Sant Pere i Sant Francesc. Construc-

ció de la capella de Sant Miquel del mur de migdia immediat a l'absis i inici de les obres de la capella de Sant Bartomeu.

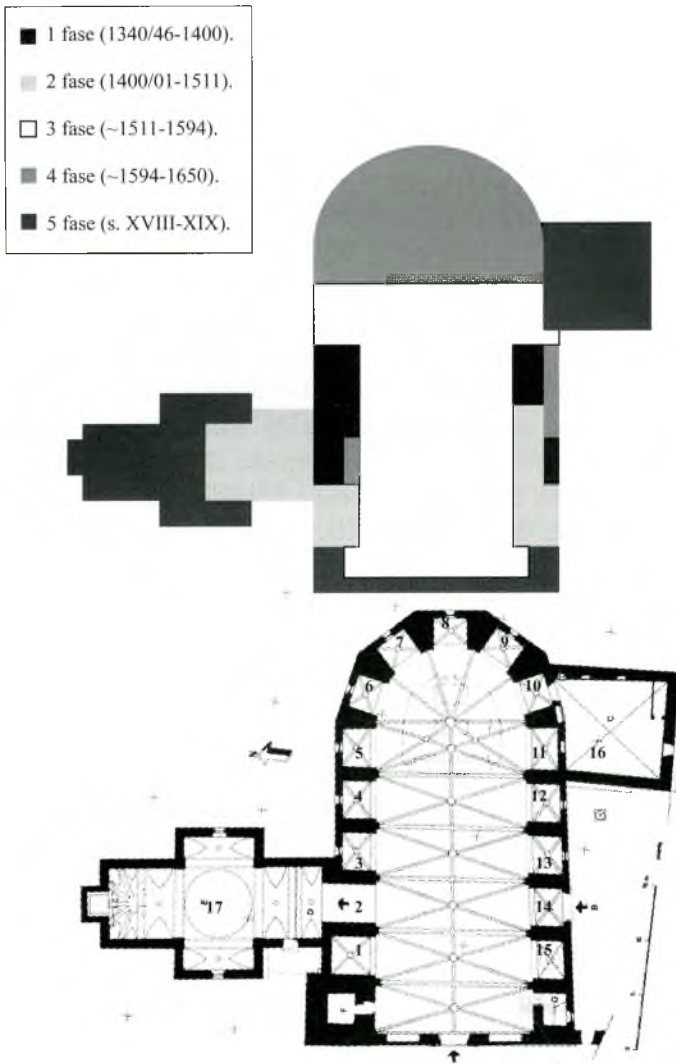
- Segona fase (1401-1511): Continuació de les obres de la capella de Sant Bartomeu i edificació de les capelles de Sant Francesc i Sant Crist Petit contigües a aquesta. Construcció de la capella de Sant Benardí del costat de l'evangeli i remodelació de la capella vella de Sant Francesc (~ 1508-1511).

- Tercera fase (~ 1511-1594): Elevació del cor i dotació de més pes als campanars (~ 1511-1532), obres de condicionament, inicis de la coberta d'ogiva i realització de l'altar major (1594).

- Quarta fase (~ 1594-1650): Construcció de la nova capçalera amb les capelles absidals i cobriment de l'absis (~ 1609). Obertura de dues vidrieres al darrera dels altars de Sant Miquel i Sant Bartomeu (1625) i engrandiment de la capella de l'orgue -situada al damunt de la capella de Sant Francesc-. Sobrealçat de la coberta.

- Cinquena fase (segles XVIII-XIX): Obres de condicionament de la capella Fonda (1730), obertura de la porta de migdia (1735-1739), construcció i reforma de la sagristia (~ 1759), edificació de la façana de ponent (1762) i elevació del campanar (1753-1808).

Per tant, d'ésser certa la data d'edificació del nou temple, anterior al 1346, ens trobaríem davant, per una banda, d'un dels projectes arquitectònics més importants de mitjans del segle XIV, i per l'altra, d'una arquitectura que hom no dubtaria situar-la entre les esglésies catalanes plenament goticistes, malgrat que les obres perdurassin fins el segle XIX.

1.- Capella de Sant Benardi; 2.-Capella de Sant Francesc (pas capella Fonda); 3.-Capella de Sant Pere; 4.-Capella de la Mare de Déu del Carme; 5.-Capella de Sant Baldiri; 6.-Capella de la Mare de Déu o Beata Mare Antiga; 7.-Capella de Sant Jaume; 8.- Capella de Sant Genís; 9.-Capella de la Mare de Déu; 10.-Capella de Sant Joan; 11.-Capella del Santíssim; 12.-Capella de Sant Miquel; 13.-Capella de Sant Bartomeu; 14.-Capella de Sant Francesc (porta d'accés de migdia); 15.-Capella del Crist Petit (antic baptisteri); 16.-Sagristia; 17.-Capella Fonda.

Relació de les fases constructives i planta de la parroquial amb l'enumeració de les diferents capelles (fot. planta ap. Vert i Planes J., 1983).

4. BIBLIOGRAFIA

- AUDIVERT MARCEL·LÍ., (1983), *Torroella de Montgri, una vila singular*. Barcelona.
- BADIA i HOMS J., (1977), *L'Arquitectura medieval de l'Empordà*. Vol. I, Girona, Diputació provincial de Girona.
- BADIA i HOMS J., (1981), *L'Empordà*, dins *Gran Geografia Comarcal*. Vol. IV, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana.
- BERNAUS i VIDAL M., (2002), *Santa Maria del Pi*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona. Enciclopèdia Catalana.
- BRACONS i CLAPÈS J., (1999), *L'arquitectura religiosa i medieval*, a *l'Art de Catalunya*. Barcelona, Edicions Isard.
- BOFARULL i MASCARÓ P., (1974), *Censo de Cataluña ordenado en tiempo del rey don Pedro el Ceremonioso[...]*; dins de la *Colección de Documentos Inéditos de la Corona de Aragón*. Vol. XII. Barcelona.
- CIRICI A., (1974), *L'arquitectura gòtica catalana*. Barcelona, Edicions 62.
- CLOTET LL.; TUSQUETS O., (1986), *Arquitectura gòtica catalana*. Barcelona, Edicions Lumen.
- CONSTANS i SERRAT LI., (1985), *Diplomatari de Banyoles*. Banyoles, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles.
- COROMINAS PLANELLAS J.M., (1970), *La comarca de Bañolas*. Fasc. II, dins de *Cataluña monumental de la provincia de Gerona*. Girona, Diputació de Girona.
- DURAN i SANPERE A., (1972), *Barcelona i la seva història*. Vol. I. Barcelona, Edicions Curial.
- FREIXAS CAMPS P., (2002), *L'arquitectura dels ordes mendicants. Fundacions dels segles XIII i XIV*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. I. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FREIXAS CAMPS P., (2002b), *La Catedral de Girona*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. I. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FUGUET i SANS J., (2002a), *L'empremta dels ordes religiososmilitars*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. I. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FUGUET i SANS J., (2002b), *Santa Maria de Montblanc*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FUGUET i SANS J., (2002c), *Les esglésies de la Diòcesi de Tortosa*, dins *L'arquitectura gòtica*. Vol. II. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- FUMANAL i PAGÈS M., (2005), *La capçalera de l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries. Estudi historicoartístic*. Coordinació: ÀTICS S.L. Direcció: Culturània S.C. (inèdit).
- GRODECKI L., (1977), *Arquitectura gòtica*. Madrid, Edicions Aguilar.
- MALLORQUÍ E.; SOLDEVILA X., (2006), *De la conquesta carolingia fins a la fi de l'edat mitjana*, dins *Història del Baix Empordà*. Girona, Diputació de Girona.
- PALMADA G.; DESEL C.; FIGUERES LI. i OLIVA E., (2005), *El patrimoni del Pla de l'Estany. Inventari històric i arquitectònic de la comarca*. Banyoles, Edicions Consell Comarcal de Banyoles.
- PELLA i FORGAS J., (1883), *Historia del Ampurdán*. Barcelona, Tasso i Serra.
- ROVIRAS A.; MARGALL J., (2002)., "Seguiment arqueològic a l'església de Sant Genís (Torroella de Montgri, Baix Empordà)", a *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Olot: maig del 2002; pp. 287-289.

- SOLDEVILA X., (2003), "Una vida empordanesa a l'Edat Mitjana. Torroella de Montgrí, segles XIII-XIV", dins de *Quaderns de la Selva*, núm. 15. Editat pel Centre d'Estudis Selvatans: 2003; pp. 89-103.
- VERGÉS T., (1992), *Santa Maria del Pi i la seva història*. Barcelona, Editorial la Formiga d'Or.
- VERT i PLANES (1983). *El temple parroquial de Sant Genís*. Girona, Monografies montgrinenques.

5. AGRAÏMENTS

Per acabar, només em resta agrair l'ajut i el suport rebut d'Antoni José Pitarch i de Miquel Àngel Fumanal i Pagès. També he de donar gràcies a les següents institucions: Arxiu Diocesà de Girona; Arxiu de la Corona d'Aragó; Arxiu Històric de Girona; Arxiu Històric de Torroella de Montgrí; Arxiu Parroquial de Torroella de Montgrí i a les Juventuts Musicals de Torroella de Montgrí. Les interpretacions i errors que s'hi puguin trobar en el present article són responsabilitat de qui signa.